

ТМ	Г. XXVI	Бр. 3	Стр. 469 - 472	Ниш	јул - септембар	2002.
----	---------	-------	----------------	-----	-----------------	-------

Приказ дела
Примљено: 11.04.2002.

Никола Божиловић

КУЛТУРА КАО ВИШИ ОБЛИК ПОСТОЈАЊА*

Основна интенција француског културног историчара Луја Долоа у књизи *Индивидуална и масовна култура* изражена је кроз анализу и експликацију духа данашњег времена кроз који аутор оцртава позицију културе у светлу савремених друштвених трендова. Актуелизацију теме Доло даје уз примерну егземплификацију у оним поглављима књиге где разматра релације науке, технологије и савремене културе, на једној, и државе и културе, на другој страни. Међутим, као што и приличи озбиљном истраживачу, он нас у првим поглављима систематски уводи у проблематику актуелних културних стремљења анализом историјских и теоријских претпоставки културе.

Аутор истиче како је разрада концепта културе трајала двадесет векова. Култура је, дакле, као идеја старија од речи. Тај "дуги ход културе кроз људску историју" овде нам је ретроспективно презентован, почевши од порекла речи у старој Грчкој и Риму, преко средњег века (значање култа као обожавања) и хуманизма/ренесансе (култура као усавршавање духа) до првих модерних формулација појма културе, од Пуфендорфа до Е.Б. Тејлора и такозване социолошке етапе.

Лик друштва је, по Лују Долоу, битно измењен културним револуцијама друге половине XX века. Од 1960. године надаље, у свету су се догодиле четири културне револуције: политичка, правна, научно-технолошка и економска револуција. Свака од њих унела је знатне промене у друштву и (пре)усмерила његове правце развоја, али ипак ваља издвојити улогу *медија* који су у модерном свету отворили многобројне могућности приступа информацијама, забави и култури, како за појединце тако и за масе. Са том "медијском културом", омогућеном научно-технолошком револуцијом, долази до појаве тзв. културне индустрије у оквирима масовног друштва. Све то је, у последњој инстанци, узроковано економском револуцијом у култури.

Добро је да у поглављу о *личној и заједничкој култури* аутор не антагонизује ове компоненте културе, већ показује како су крајем XIX века друштвени елементи "личне културе" заузели равноправно место поред индивидуалних елемената. У овом делу књиге он разматра одређене култу-

* Luj Dolo, *Individualna i masovna kultura*, Clio, Beograd, 2000.

ролошке појмове и односе који су релевантни за многе науке о култури, а понајвише за културну антропологију и социологију културе. Ваља апо-строфирати појмове полукултуре, перманентне културе и културног наслеђа, и релације попут образовања и културе, религије и културе, културе, слободе и разноврсности, а дакако, културе и слободног времена ("цивилазиција доколице"). Тежња ка прецизном дистингвирању појмова је иначе једна од карактеристика Долоовог теоријског поступка и, по мени, својеврстан изазов који ову књигу препоручује свима који се на научан начин баве истраживањем културе, културне политике и праксе. Томе треба придодати и разноврсне поделе културе, попут оне на историјском и географском плану (види стр. 51), затим оне на квантитативну (објективну) и квалитативну (субјективну) културу (65). Посебно скрећем пажњу на Доолов такозвани *вертикални план поделе*, којим се издвајају нивои културе – високи (култура елите) и основни или елементарни (неопходна образовно-васпитна основа), и *хоризонтални план*, са општом културом ("уравнотежен скуп сазнања у главним областима мисли") и посебним културама, као парцијалним и дисциплинарним. Ове последње, по аутору, и неће представљати културе ако се њихови носиоци (велики теолози, филозофи, историчари, физичари, сликари, архитекти) не буду могли издићи изнад своје дисциплине или своје уметности (70-75).

Квалитативни аспект културе, као духовни аспект, представља срж проблема којим се Доло бави. Сама реч култура за аутора представља прави изазов. Та реч, односно појам, сугерише одређене вредности, то јест духовни квалитет, па се и културни развој једног друштва може мерити најбоље квалитетом његових узајамних односа. Нагласак је, дакле, на квалитету живота, а он се односи и на личну културу и на културну заједницу. У друштво гаји науку у којој влада "беснећа квантофренија" (П. Сорокин) заиста треба инсистирати на есенцији проблема, а то је култура схваћена као духовни квалитет живота. Не бих да кварим изворну мисао па ћу је, најбоље, цитирати: "Знање, сазнања, подучавање, интелектуално образовање, морал, телесни састав и грађанска свест, усавршавање, али и слобода, Распољивост, биолошко и социјално наслеђе, окружење, објекти културе, у најширој могућој лествици узорака, висока култура и општа култура – остаће на граници само обичних заматака ако их духовни квалитети не оплоде" (75-76). Аутор одмах одговара и на питање: како се испољава тај квалитет културе? Он се испољава у два основна правца – ка себи самом (*ad intra*) и ка спољњем свету (*ad extra*). Чиниоци квалитета културе *ad intra* су, поред интелигенције, расуђивања, критичког духа и снаге карактера, и тананост сензибилитета који је, на одређен начин, претпоставка испољавања свих осталих.

Док су за личну културу потребни следећи елементи: *лични напор* да би се до културе досегло, затим *меморија*, зато што се човек култивише сазнањем које је, између осталог, стекао и памћењем и *непрестано обогађивање* (перманентност), дотле *заједничка култура* импликује друштвени карактер индивидуалне културе. Она се исказује кроз два облика: као популарна и као масовна. Прва је традиционална, фолклорна (урбана и, нарочито, сеоска), а друга се остварује кроз медије или колективне културне представе, као што су фестивали, велике смотре, јавни концерти и неке спортске манифестације.

Из обила занимљивих тема и проблема прве половине књиге, који се некад анализују, а каткад готово овлаш назначављу, више њих заслужује пажњу. Издвојићу "полукултивисаног" и "култивисаног" човека као кара-

ктеристичне. Полукултуре се у "низу култура" налазе између две крајности. Оне су по свуда распрострањене и, пише аутор, могу да буду опасније од самог незнања. Карактеристика полукултивисаних људи, по Долоовим речима, је да су уображени, да верују да све знају, да често умеју да заварају околину и да су – вечни. Они "своје дипломе мешају с поседовањем културе". О тим духовним полутанима расправљано је и раније. Наш културолог Милан Ранковић је у књизи *Култура и некултура* (1974) написао да полукултура садржи хибридне елементе: неки од њих су предкултурни, неки чак псеудокултурни, а неки већ – културни. Што се култивисаног човека тиче, то је, по Долоу, онај човек из Паскалових *Мисли* који зна (и наводно је боље да зна) "понешто о свему", а не "све само о једној ствари". Ту тезу вреди забележити, мада се она може учинити проблематичном. Наиме, поставља се питање да ли је уистину култивисан онај човек који зна понешто из сваке науке, а ниједну не зна перфектно, који познаје све игре, али ниједну не одиграва беспрекорно, који се огледа у многим уметностима, али у ниједној маестрално?

Актуелизацију теоријских премиса Луј Доло врши у другом делу књиге, најпре у поглављу посвећеном односу *технологије, науке и савремене културе*. Од више проблема на ту тему ваља издвојити његова промишљања великог нагомилавања знања и специјализације у науци, данашње коегзистенције научне и књижевне културе, а онда издвајање феномена као што су имперсоналност и херметизам науке. Аутор успешно превазилази познати спор заснован на наводној антиномији "две културе" – научне и хуманистичке. По њему се овде ради о псеудорасцепу, јер се у бити човековог стваралаштва, па тако и слободе, налазе и једна и друга култура. То је, уосталом, тако очигледно данас, када постоји велико укључивање наука у културу и образовање.

Исправно је Долоово запажање да модерна култура има данас тенденцију да одбаци прошлост, да се она све мање задржава на култу лепог и дубоког, и све више се одушевљава променама и иновацијама. Из његовог закључка да "иза доба естетике следи доба технике" произилази и онај о "уласку маса у културу", а из тог споја чинилаца долази у нашем добу до својеврсне симбиозе између наука и нове културе (99).

Широком пољу деловања "нове културе" утрла је пут револуција настала с медијима. У тој, тзв. дигиталној ери употреба медија постала је нови чинилац не само у економији и на тржишту радне снаге, већ и у сфери културног стваралаштва. То је, опет, могућност (што добро уочава Триво Инђић у поговору за ову књигу под насловом *Култура нашег времена* да се избегне принуда локалне средине и да се укључимо у глобалну комуникацију. И аутори са нашег простора све чешће се баве истраживањима савремених модела културе и комуницирања, попут Јасне Јанићијевић и њених прегнатних семиотичких анализа у књизи *Комуникација и култура* (2000).

Доло, такође, указује на значајну улогу технологије за савремену културу. Он говори о технологијама као примењеним наукама и средствима за стицање културе. Ту опет назначавача незаменљиву улогу медија, масовне културе, масовних уметности и бројних средстава за масовну комуникацију, захваљујући којима су и наука и "озбиљне" уметности дошли на дохват руке сваком човеку.

У завршном поглављу Доло разматра *однос државе и културе*. Реч је о укључивању државних послова у питања културе, превасходно на подру-

чју Француске. Разматрања су упутна и за шира теоријска промишљања опште проблематике културне политике и државне праксе. Занимљиво је становиште аутора да је комуникација сада постала истинска нова наука, па се, као таква, све више придодaje надлежностима разних министарстава културе. Главни изазови ове "државе културе и комуникације", каквом Доло сматра своју земљу, данас су дошли с покретањем "европске културе" и с развојем масовне културе, за коју је Д. Мекдоналд својевремено рекао да представља "америчко семе". Култура је тако неизбежно ушла у политички домен, а са тим је и идеја културне демократије, по којој култура припада свима, стекла "право грађанства". Право на културу данас припада основним људским правима. Реч је о томе да култура треба да буде отворена, каже Доло, за што већи број појединаца и да њено "служење" народу може бити обезбеђено кроз непристрасност државе.

Књига Луја Долоа *Индивидуална и масовна култура* преведена је на наш језик са шестог француског издања (из 1996. године). Она се може прикључити делима која настављају и обогаћују реномирану мисао француских аутора о култури и цивилизацији. Реч је о доброј француској традицији на подручју културолошких наука (естетике, социологије, антропологије) и знаменитим француским ауторима, као што су: Леви-Строс, Морен, Дивињо, Голдман, Казнев, Ескарпи, Франкастел, Бастид.

Ова књига, генерално гледано, не представља ремек-дело по томе што не нуди неке епохалне истине. Тематика којом се њен аутор бави била је обрађивана и раније, и то како у делима страних, тако и наших аутора. Рецимо, први део који се односи на историјско-теоријски оквир мање-више је познат многим који се баве проучавањима културе. Код нас су по томе, на пример, карактеристичне књиге Загорке Голубовић *Човек и његов свет у антрополошкој перспективи* (1973), Ратка Божовића *Култ-ура* (1990), а од нових и моја књига *Социологија културе. Прологомена* из 1998. године. Ту и тамо, међутим, у Долоовом делу заискри и по нека нова, досад непозната информација, став, податак, неоткривена или неправедно запостављена чињеница у теорији културе. Доло успева да нађе пут и оно за шта се већ знало интерпретира на оригиналан начин, стилем који је разумљив иоле образованом читаоцу. Вредност ауторовог казивања садржана је, дакле, и у томе што он на модеран начин интерпретира старе проблеме. Модеран начин подразумева свакако критички став. Амбиција аутора зауставља се на томе да рецепијента уведе у кључне културолошке теме и духовну проблематику нашега доба. То је нарочито изражено у другом делу књиге у којем се разматра проблематика "нове културе". А ту су кључни актери Интернет, глобални масовни медији, посебно сателитска телевизија и други дигитални уређаји. Култура сада у правом смислу речи предводи друштво, као што сам Доло тврди, она није ни луксуз, ни привилегија повлашћених, нити додатак усавршавању, већ један "виши облик постојања" (84).

Књига *Индивидуална и масовна култура* иницира и покреће многе проблеме који се постављају пред културолозима и културним посленицима новог доба. Она представља добар приручник, уводник, па и подсетник за људе који се баве теоријом културе, а можда још и више за државне службенике у садашњим и, нарочито, у неким будућим модернијим министарствима културе и комуникације. У сваком случају, ово дело налази се на трагу будућег.